

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА НЕСТІЙКОСТІ

Вудвуд В.В., Рудько А.О.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглядається поняття економічної безпеки підприємства, як необхідності запобігання різних загроз для діяльності підприємства. Визначено види загроз, які впливають на життєздатність суб'єкта господарювання. Визначено функціональні цілі та завдання економічної безпеки підприємства. Досліджено роль держави в забезпеченні економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Запропоновано шляхи вирішення проблем, пов'язаних з формуванням економічної безпеки на підприємстві.

Ключові слова: підприємство, безпека, економічна безпека підприємства, внутрішня загроза, зовнішня загроза.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день функціонування підприємств відбувається в умовах нестійкості, невизначеності та непередбаченості зовнішнього середовища. Разом з тим кризове становище значної частини підприємств значною мірою зумовлено не лише відсутністю сформованої корпоративної культури підприємств, недостатнім рівнем розробки науково-методологічних основ забезпечення корпоративної безпеки суб'єктів господарювання, але й соціально-економічним становищем у країні. У таких умовах важливого значення набуває формування економічної безпеки підприємства для успішного функціонування й економічного розвитку українських підприємств. Усе це обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам стану економічної безпеки підприємства присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як: О. Ареф'єва, О. Белов, Х. Бернс, І. Бінько, Б. Бузан, О. Власюк, Б. Грієр, М. Єрмошенко, Т. Ілген, М. Камлик, Т. Качала, В. Крутов, Х. Маулль, Х. Моргензан, В. Мунтіян, П. Ноак, В. Сенчагов, В. Сідак, В. Шлемко, С.Л. Меламедов, О.А. Грунін, С.О. Грунін, О.В. Пономаренко, А.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко, Н.С. Безутла, М.В. Афанасьєв та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В зв'язку з постійними змінами функціонування ринкового середовища, його постійною мінливістю з'являються нові фактори, які призводять до виникнення кризових явищ на підприємстві. Відповідно, не дивлячись на велику чисельність досліджень науковців, дана тема потребує подальшого дослідження шляхів вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження поняття економічної безпеки, факторів впливу та шляхів її досягнення.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах нестабільності світової економіки суб'єкти господарювання змушені адаптуватися до умов політичної та соціально-економічної нестабільності і вести пошук адекватних рішень найскладніших проблем і шляхів зниження загроз своєму функціонуванню. Високий моральний і фізичний знос основних виробничих засобів, нестача фінансових ресурсів, розрив економічних зв'язків

ставляють в складне фінансове становище більшість підприємств реального сектора економіки. В результаті виникає проблема створення і реалізації систем забезпечення економічної безпеки, здатної створити умови для зниження рівня загроз діяльності підприємств, що і стає однією з найважливіших задач науки і практики.

Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відношень на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Саме цей показник є однією з найважливіших умов нормального функціонування і розвитку сфери підприємництва в економіці будь-якої країни. Насамперед, це пов'язано, з конкуренцією як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Більш ретельне та поглиблене вивчення системи забезпечення економічної безпеки підприємства забезпечить своєчасне виявлення і запобігання загрозам, забезпечення досягнення підприємством мети діяльності.

У науковій літературі знайшли відображення два напрямки визначення економічної безпеки. Перше – визначення економічної безпеки виходячи з загроз (які завжди існують і здатні вплинути на підприємство небажаним чином) функціонування підприємства і другий – як певний стан економічної системи без посилення на будь-які загрози.

До першої категорії визначень можна віднести визначення, дане О.А. Груніним і С.О. Грунінін «економічна безпека підприємства – це такий стан господарюючого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів домагається запобігання, ослаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику» [1]. Визначення базується на існуванні загрози, небезпеки і ризику.

На думку Меламедова С.Л., під економічною безпекою підприємницької структури будемо розуміти захищеність її життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, тобто захист підприємницької структури, її кадрового, інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, яка забезпечується системою заходів спеціального, правового, еконо-

мічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру [2].

«Економічна безпека підприємства – це наявність конкурентних переваг, обумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням» вважають Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Лященко О.М. [3].

Спочатку під забезпеченням економічної безпеки розумілося дослідження існуючих зовнішніх факторів-загроз, які можуть вплинути негативно на досягнення бажаного результату діяльності і усунення або самих чинників, або мінімізація їх негативного впливу. В якості основної загрози розглядалися підступи конкурентів.

Безугла Н.С. визначає, що економічна безпека – це ідеальний стан економічної системи, при якому вона знаходиться в рівновазі, здатна до саморегулювання в умовах, що змінюються існування і досягає максимально можливого результату, який є метою існування системи. Але ідеальний стан, це те, до чого можна нескінченно прагнути, в реаліях ж досягнення повної економічної безпеки практично неможливо, для чого й існує процес, який називається забезпеченням економічної безпеки [4].

Вважаємо що, найбільш повніше поняття економічної безпеки розкривається Афанасьєвим М.В.: «економічна безпека фірми (підприємства, організації) – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)» [5, с. 242].

Необхідністю формування економічної безпеки на підприємстві є наявність різноманітних загроз, які виникають у процесі життєдіяльності господарюючого суб'єкта. Їх можна поділити на такі групи: зовнішні та внутрішні.

Так, до зовнішніх загроз можна віднести несприятливу зміну політичної системи; макроекономічні потрясіння (кризи, інфляція, втрата ринків сировини, матеріалів, енергоносіїв або товарів); протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів і фірм, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством.

У свою чергу, до внутрішніх загроз належать: виробничі кризи; витік або втрату інформаційних ресурсів; неефективна праця персоналу; дії або бездіяльність (зокрема умисні або ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам його діяльності, наслідком яких можуть бути завдання економічного збитку підприємству, порушення порядку використання технічних засобів, встановленого режиму збереження інформації, яка становить комерційну таємницю; виникнення проблем у стосунках з реальними або потенційними партнерами тощо.

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу суб'єкта господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;

- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [6].

Забезпечення економічної безпеки виробничої діяльності вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, метою функціонування якої є своєчасне виявлення і запобігання небезпекам і загрозам, забезпечення досягнення підприємством мети діяльності. Реалізація даної мети відбувається на основі вирішення цілого комплексу завдань, серед яких – виявлення реальних і прогнозування потенційних небезпек і загроз, знаходження способів запобігання їм, ослаблення або ліквідації наслідків їх дії, аналіз зусиль і засобів, необхідних для забезпечення безпеки підприємства, тощо.

У процесі забезпечення економічної безпеки беруть участь різні служби підприємства, навіть ті, в функціональних завданнях яких забезпечення економічної безпеки не значиться. Наприклад, бухгалтерія підприємства має завданням свого існування – забезпечення правильності відображення в бухгалтерському та податковому обліку всіх здійснюваних підприємством операцій при здійсненні господарської (підприємницької) діяльності. У той же час, несумнівне ставлення або недостатня компетентність співробітників бухгалтерії, можуть спричинити за собою недостовірність бухгалтерського і податкового обліку. У свою чергу це спричиняє за собою приховування розкрадань (внутрішня загроза економічній безпеці), неправильне обчислення податків (зовнішня загроза з боку податкових органів) або, наприклад, недостовірний підрахунок фінансового результату і подальше невірне фінансове планування.

В першу чергу, рівень економічної безпеки підприємства насамперед залежить від здатності керівництва передбачити та запобігати можливим загрозам, а також швидко вирішувати проблеми, що виникли. Забезпечення контролю всіх бізнес-процесів, в тому числі з точки зору їх безпеки від очевидних і потенційних загроз є обов'язком керівника компанії. А кількість і різновиди цих загроз збільшуються пропорційно розширенню штату, зростанню обсягів виробництва і продажів підприємства.

Основне значення системи економічної безпеки підприємства полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є:

– забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей;

– попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю «зовнішніх» або «внутрішніх супротивників» [7].

Одним з суттєвих впливів на формування економічної безпеки підприємства здійснює держава. Вона впливає на економічний і соціальний розвиток країни, використовуючи прямі та непрямі прийоми втручання. Економічна безпека виступає спільною проблемою для підприємства і держави. Проблема полягає у тому, що під час створення основи для економічної безпеки державі потрібно не завдати шкоди діяльності підприємства. Через відсутність законів, які б однозначно регламентували діяльність і захист підприємств, цей факт змушує їх вдаватися до неправомірних дій для того, щоб захистити себе. Хоча у Конституції України згадується, що держава повинна дбати як про власну економічну безпеку, так і про захист прав усіх суб'єктів, зокрема й тих, що провадять підприємницьку діяльність [8].

Для досягнення та підтримки стану економічної безпеки на рівні держави розробляються відповідні закони, програми та стратегії. «Стратегія національної безпеки України», елементами якої є політична, економічна, інформаційна, енергетична, екологічна тощо безпеки [9]. В рамках стратегії визначені основні загрози національної економічної безпеки, такі як монополія та олігархія, ресурсовитратність та низькотехнологічність виробництва, відсутність чітко визначених стратегічних цілей, пріоритетних напрямів і завдань соціально-економічного та науково-технічного розвитку України, а також ефективних механізмів концентрації ресурсів для досягнення таких цілей тощо.

Питання національної безпеки України розглянуто у Законі «Про національну безпеку України», згідно з яким політика держави повинна бути спрямована на захист національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності і гарантування безпеки особи, суспільства і держави [10]. Тільки держава реалізує заходи щодо захисту національних економічних інтересів.

Активізація підприємницької діяльності населення та становлення потужного підприємницького сектору стає важливим і невід'ємним завданням гарантування економічної безпеки

підприємства на сучасному глобалізаційному етапі розвитку міжнародних відносин. Економічний розвиток держави буде прогресивним і стабільним лише за умови ефективного функціонування окремих суб'єктів господарювання, що утворюють сукупність економічної системи держави [11, с. 65]. Саме економічна безпека підприємництва є системоутворючим елементом соціально-економічного базису національної економіки, але для цього необхідним є належне інституціональне середовище, сприятливе як для започаткування бізнесу, так і його адаптації до зовнішнього середовища, зокрема за умов посилення конкуренції, зміцнення конкурентних позицій.

До основних проблем, які сьогодні перешкоджають зміцненню економічної безпеки підприємництва в Україні та її регіонах і на вирішення яких має бути спрямована послідовна й активна державна економічна політика у цій сфері, належать:

– наявність прямих та опосередкованих злочинних, кримінальних посягань, так званого «рейдерства»;

– слабкість правової та недосконалість судової систем;

– системність корупції, в тому числі в органах влади, і відсутність державних інститутів захисту права власності; низький рівень конкурентоспроможності підприємств і невисокі показники економічної ефективності їх функціонування, зокрема у галузях реального сектора економіки.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що як саме підприємство, так і держава повинні займатися побудовою системи економічної безпеки. Зменшення впливу як зовнішніх, так і внутрішніх загроз на підприємство забезпечують правильно прийняті стратегії і рішення, що в свою чергу забезпечить зміцнення рівня економічної безпеки як у цілому, так і в розрізі окремих складових. Для зміцнення економічної безпеки підприємств, необхідним є впровадження чітких правових актів які би здійснювали захист на державному рівні напрямів роботи підприємства, завершення судової реформи та політичної кризи в країні, вивчення та залучення міжнародного досвіду провідних країн, постійне підвищення кваліфікації працівників та підвищення продуктивності їх праці, наближення рівня оплати праці до показників розвинутих країн, забезпечення системи захисту конфіденційної інформації. Тому на кожному підприємстві повинна бути створена програма визначених дій, спрямованих на створення надійної економічної безпеки підприємства.

Список літератури:

1. Грунін О.А. Економічна безпека організації: навч. посібник / О.А. Грунін, С.О. Грунін. – К.: Освіта, 2012. – 160 с.
2. Меламедов С.Л. Формування стратегії економічної безпеки підприємницьких структур: навч. посібник / С.Л. Меламедов. – К.: Освіта, 2002. – 58 с.
3. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
4. Безугла Н.С. Економічна безпека підприємства. Суть економічної безпеки підприємства : підруч. / Н.С. Безугла. – Д.: Колос, 2010. – 67 с.
5. Афанасьєв М.В. Економіка підприємства: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / За редакцією проф. М.В. Афанасьєва. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 410 с.
6. Васильчак С.В., Жидяк О.Р., Стручок Н.М. Механізм забезпечення корпоративної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/7/Downloads/Nvldu_e_2011_2_33.pdf.
7. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – № 10. – С. 178-181.

8. Конституція України [Електронний ресурс] : Затверджена ВРУ від 28.06.1996 р. № 254/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Стратегія національної безпеки України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 06.05.2015 р. № 287/2015. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
10. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-19. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
11. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення [монографія] / З.С. Варналій. – К., 2011. – 299 с.

Вудвуд В.В., Рудько А.О.

Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

ЕКОНОМІЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

В статье рассматривается понятие «экономическая безопасность предприятия». Определены угрозы, которые влияют на деятельность предприятия. Исследована роль государства в экономической безопасности предприятия. Предложены пути решения проблем, связанных с экономической безопасностью предприятий.

Ключевые слова: предприятие, безопасность, экономическая безопасность предприятия, внутренняя угроза, внешняя угроза.

Vudvud V.V., Rudko A.O.

Chernivtsi Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Summary

In the article deals with the concept of "economic security of the enterprise". The threats that affect the activity of the enterprise are identified. The role of the state in economic security of the enterprise is investigated. The ways of solving problems connected with economic safety of enterprises are offered.

Keywords: enterprise, security, enterprise economic security, internal threat, external threat.